

Mirosława Kozłowska-Burdziak

Uniwersytet w Białymstoku

**REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE ROZWOJU
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA OBSZARACH WIEJSKICH W POLSCE
PO AKCESJI Z UE**

*REGIONAL DIVERSIFICATION OF BUSINESS DEVELOPMENT AT RURAL
AREAS OF POLAND AFTER THE ACCESSION TO THE EU*

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość mieszkańców wsi, podmioty gospodarcze, regiony kraju, województwa, wsparcie unijne

Key words: rural entrepreneurship, business entities, regions of the country, voivodeships, EU financial support

Synopsis. Obszary wiejskie w Polsce charakteryzują się wyższą dynamiką tworzenia przedsiębiorstw niż obszary miejskie. Niewątpliwie sprzyjają temu środki finansowe, jakie mieszkańcy wsi mogą dodatkowo otrzymać na rozwój przedsiębiorstw z programów unijnych wspierających rozwój obszarów wiejskich. Widoczne jest jednak znaczne zróżnicowanie przedsiębiorczości w poszczególnych województwach.

Wstęp

Przedsiębiorczość, rozumiana jako aktywność gospodarza społeczeństwa, mająca swój wyraz w liczbie i trwałości podmiotów gospodarczych, jest warunkiem koniecznym rozwoju społeczno-gospodarczego każdego kraju i regionu. Szczególne znaczenie ma na obszarach wiejskich, które w dalszym ciągu borykają się z wieloma problemami: specyficznym bezrobociem, niekorzystną sytuacją dochodową ludności rolniczej, niedorozwojem infrastruktury społeczno-gospodarczej. Kłodziński [2006] podkreśla, że przedsiębiorczość na obszarach wiejskich jest „jedną z nielicznych realnych szans poprawy ich sytuacji”.

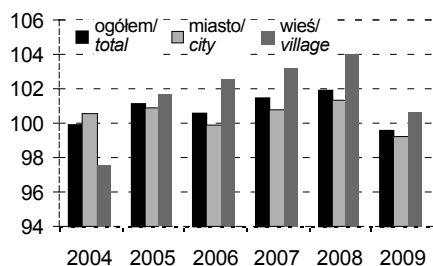
Doświadczenia w zakresie tworzenia i zarządzania przedsiębiorstwami prywatnymi są w Polsce stosunkowo niewielkie. Na obszarach wiejskich proces ich powstawania jest szczególnie trudny. Jedną z zasadniczych barier powstawania takich jednostek są niewystarczające zasoby kapitału, wynikające ze wspomnianej wcześniej sytuacji dochodowej mieszkańców wsi. Należy oczekiwać, że proces integracji z UE i związany z tym udział w funduszach strukturalnych, umożliwią zainteresowanym podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej.

Cel i metodyka badań

Celem artykułu była diagnoza zróżnicowania poziomu rozwoju przedsiębiorczości w Polsce po roku 2003 ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich oraz próba powiązania tego zróżnicowania z partycypacją poszczególnych regionów kraju w środkach finansowych uzyskiwanych z funduszy unijnych. Analizą objęto podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON na obszarze poszczególnych województw (NUTZ 2) oraz na poziomie makroregionów (NUTZ 1) w latach 2003-2009. Analiza dotyczy więc tylko jednego aspektu przedsiębiorczości wiejskiej jakim jest działalność pozarolnicza. Za podstawę analizy posłużyły dane GUS oraz informacje ARiMR.

**Zmiany w liczbie i strukturze przedsiębiorstw na obszarach wiejskich
w Polsce w latach 2003-2009**

Przedsiębiorczość wiejską należy rozumieć jako przedsiębiorczość rolniczą i pozarolniczą prowadzoną przez mieszkańców obszarów wiejskich [Kozłowska-Burdziak, Sadowski 2008]. Przedsiębiorczość rolnicza obejmuje wszelkie działania właścicieli gospodarstw rolnych, które mają na celu wzrost siły ekonomicznej gospodarstw (wzrost skali produkcji, zmiana technologii, zmiana kierunku produkcji). Przedsiębiorczość pozarolnicza może mieć miejsce w gospodarstwach i nie jest związana bezpośrednio z produkcją rolną, a także realizowana jest na obszarach wiejskich przez ludność pozarolniczą, czego efektem jest liczba i struktura działających podmiotów gospodarczych.

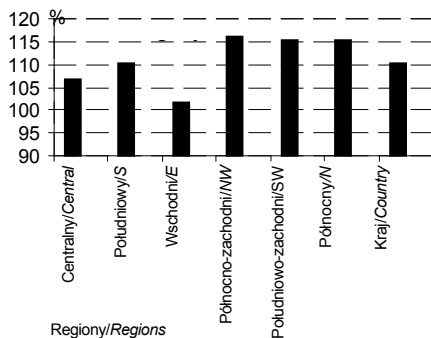

Rysunek 1. Dynamika podmiotów gospodarczych w Polsce w latach 2004-2009 (rok pop.=100%)

Figure 1. Business dynamics in Poland in the years 2004-2009 (previous year=100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS za lata 2004-2009

Source: own study based on GUS (2004-2009)

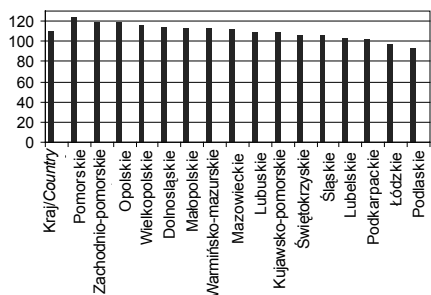

Rysunek 2. Dynamika podmiotów gospodarczych na wsi w poszczególnych regionach kraju w latach 2003-2009

Figure 2. Rural business dynamics in particular regions of the country in the years 2003-2009

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Rysunek 3. Dynamika podmiotów gospodarczych na wsi w poszczególnych województwach w latach 2003-2009

Figure 3. Rural business dynamics in each province in the years 2003-2009

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Z danych GUS [www.stat.gov.pl] wynika, że liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w Polsce w 2009 roku wzrosła w stosunku do 2003 roku o 4,5% i wyniosła 3 742 673 jednostki. Obszary wiejskie charakteryzowały się najwyższym wzrostem – dynamika podmiotów w tym przypadku wyniosła 110,1% (849 345 przedsiębiorstw w 2003 r. i 935 342 w 2009 r.). Analogiczny wskaźnik dla miast wynosił 102,7% (2 732 248 podmiotów zarejestrowanych w 2003 roku i 2 807 331 w 2009). Świadczyć to może o wykorzystaniu przez mieszkańców wsi szans, jakie wiązały się z akcesją do UE i dopływem środków finansowych. Warto jednak zauważyć, że pierwszy rok akcesji (2004 r.) w przypadku obszarów wiejskich charakteryzuje się większym spadkiem liczby przedsiębiorstw niż w miastach i średnio w kraju, co oznacza większe ich problemy dostosowawcze do nowych warunków (rys. 1). Natomiast spadek dynamiki liczby podmiotów gospodarczych w 2009 roku może świadczyć o problemach firm wywołanych zawirowaniami na światowym rynku finansowym. Należy przypuszczać, że przedsiębiorstwa funkcjonujące na obszarach wiejskich, zwykle należące do sektora MSP i nieuczestniczące w większym stopniu w międzynarodowej wymianie handlowej w mniejszym zakresie odczuły problemy finansowe wywołane sytuacją kryzysową.

Najniższą dynamiką podmiotów gospodarczych na wsi charakteryzuje się region wschodni, obejmujący województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie i świętokrzyskie. W 2009 roku liczba przedsiębiorstw w tych województwach wzrosła zaledwie o 1,8% w stosunku do roku 2003, podczas gdy średnio w kraju na obszarach wiejskich – 10,1%, a w regionie północno-zachodnim – 16% (rys. 2).

Analizując zmiany w liczbie podmiotów gospodarczych na wsi w poszczególnych województwach (rys. 3) na uwagę zasługuje województwo podlaskie, w którym w badanym okresie nastąpił najwyższy spadek liczby przedsiębiorstw (o prawie 7%). W układzie branżowym dotyczył on przede wszystkim tych dziedzin gospodarki, które zazwyczaj są najliczniej reprezentowane tj.: rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa, handlu i napraw oraz przetwórstwa przemysłowego.

Zróżnicowane pod tym względem są także podregiony województwa białostockiego i łódzkiego – spadek liczby przedsiębiorstw w latach 2009-2003 wyniósł prawie 9%, w podregionie suwalskim niecałe 4%.

Wydaje się, że na taki stan rzeczy miało wpływ m.in. specyficzne położenie województwa podlaskiego, którego wschodnie granice po 2004 roku stały się granicami UE. Spowodowało to utrudnienia w ruchu przygranicznym i spadek liczby nabywców produktów wytwarzanych na terenie województwa. W konsekwencji także skutkowało zmniejszeniem liczby podmiotów gospodarczych wytwarzających produkty na potrzeby rynku wschodniego.

Aktywność gospodarcza mieszkańców wsi a wsparcie finansowe z UE

Proces akcesji z Unią Europejską i możliwość ubiegania się o środki finansowe z funduszy strukturalnych niewątpliwie pobudziły w mieszkańcach wsi zachowania przedsiębiorcze, charakteryzujące się dążeniem do pozyskania tych środków. Przejawem aktywności może być chociażby liczba składanych wniosków w ramach SPO Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich 2004-2006, Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2004-2006 oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Spośród wymienionych wyżej programów na przedsiębiorczość pozarolniczą na wsi szczególnie wpływ wywarły działania SPO: „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” i „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, „Odnowa i rozwój wsi”, a także „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”.

Okazuje się, że w województwach charakteryzujących się wysoką liczbą podmiotów gospodarczych na wsi (w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców), wsparcie finansowe otrzymane w ramach wyżej wymienionych działań (w przeliczeniu na jednego mieszkańca wsi) nie jest najwyższe. Dotyczy to w szczególności województwa zachodnio-pomorskiego i pomorskiego, w których przyrost liczby przedsiębiorstw po 2003 roku jest najwyższy.

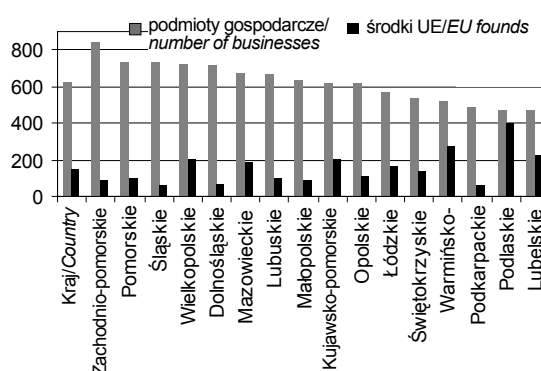
W kolei w województwie podlaskim, w którym nastąpił największy spadek liczby przedsiębiorstw na obszarach wiejskich, kwota środków unijnych na jednego mieszkańca wsi jest najwyższa. W tym konkretnym przypadku może to wynikać z wysokiego udziału środków zrealizowanych w województwie w ramach działania „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych”. Większość tych środków uzyskały istniejące przedsiębiorstwa przetwórcze, m.in. z branży mleczarskiej.

W przypadku województwa podlaskiego środki finansowe uzyskane z funduszy unijnych nie przyczyniły się wprawdzie do powstawania nowych przedsiębiorstw lecz niewątpliwie wpłynęły na rozwój już istniejących. Wartość brutto środków trwałych w podlaskich przedsiębiorstwach wzrosła w 2008 roku o 32% w porównaniu z 2003 rokiem, natomiast liczba osób pracujących zwiększyła się w tym okresie o 13%.

Szczególnym działaniem mającym wpływ na powstawanie i funkcjonowanie przedsiębiorstw na obszarach wiejskich jest: „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, z tego względu, iż kierowane jest do najbardziej licznej grupy podmiotów gospodarczych. Do maja 2010 roku liczba złożonych wniosków na dofinansowanie w ramach tego działania wyniosła niespełna 5 tys., co stanowiło 0,5% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich. Liczba zawartych umów była znacznie niższa – 1568, na jedną umowę przypada średnio 141 tys. zł płatności. Województwa, które przodują w liczbie złożonych wniosków to: śląskie, wielkopolskie, mazowieckie i lubelskie. Najmniejsze zainteresowanie tą formą wspierania aktywności gospodarczej występuje w województwie dolnośląskim i lubuskim.

Podsumowanie

Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich zależy od różnych czynników. Niewątpliwie jednym z nich są środki finansowe niezbędne do założenia i prowadzenia przedsiębiorstwa. Integracja z UE stworzyła możliwość uzyskania takich środków z funduszy unijnych. Badania dowodzą, że nie można mówić o bezpośredniej zależności pomiędzy wysokością tych środków a liczbą powstających przedsiębiorstw. W wielu przypadkach służą one podnoszeniu wartości już istniejących podmiotów gospodarczych i sprzyjają wzrostowi ich skali produkcji.

Rysunek 4. Podmioty gospodarcze na 10 tys. ludności na obszarach wiejskich wg województw w 2009 roku oraz środki UE w przeliczeniu na 1 mieszkańca wsi [zł]

Figure 4. Number of businesses in each province per 10 thousand inhabitants of rural areas in the year 2009 and funds of the EU per one village inhabitant [PLN]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS 2009 r. i ARiMR 2009 [www.arimr.pl]

Source: own study based on GUS 2009 and ARiMR 2009

Literatura

- Kłodziński M.** 2006: Aktywizacja społeczno-gospodarcza gmin wiejskich i małych miast. IRWiR, PAN, Warszawa, 65.
- Kozłowska-Burdziak M., Sadowski A.** 2008: Zmiany postaw przedsiębiorczych na wsi w obliczu procesu integracji. [W:] *Przedsiębiorczość, innowacyjność. Foresight* (red. L. Woźniak). T. 1, Rzeszów, 120.
[www.arimr.gov.pl].
[www.stat.gov.pl].

Summary

Rural areas of Poland are characterized by higher dynamics of business creation than urban areas. This is undoubtedly supported by additional economic aid which residents of rural areas can receive as part of EU rural development programs. However, significant business diversification can be seen in each voivodeship. In the year 2009 in some voivodeships the number of rural businesses is lower than in 2003.

Adres do korespondencji:

dr hab. Mirosława Kozłowska-Burdziak
Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Ekonomii i Zarządzania
ul. Warszawska 63
15-062 Białystok
tel. (85) 745 77 06
e-mail: m.kozłowska@uwb.edu.pl